

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE KURAMSAL BİR BAKIŞ

A THEORETICAL VIEW OF THE TEACHING PROFESSION

Kasım KARATAŞ¹

Öz

Bu çalışmada öğretmenlik mesleği, öğretmenin görev ve sorumlulukları, öğretmen yetiştirme süreci, etkili öğretmen nitelikleri ve öğretmen rolleri tartışılmıştır. İnsan, hayatının her aşamasında bilgi edinmeye ve öğrenmeye gereksinim duyan bir varlıktır. Bu ihtiyaç ilk olarak anne-baba sonra yakın çevre ve okulda öğretmenler tarafından karşılanmaktadır. Öğretmenin öğrencilerine okulda verdiği bilgiler, kazandırdığı beceriler, edindirdiği tutum ve değerler, öğrenciler açısından yaşam boyu devam eden yaygın etkiye sahiptir. Bu anlamda öğretmenin kendisi ve icra ettiği öğretmenlik mesleği, geçmişten günümüze diğer mesleklerden farklı ve özel bir yere konumlandırılmış ve değerli görülmüştür. Nitekim öğretmen öğrencilerine sadece bilgiyi aktaran değil; öğrencilerin kişilik gelişimini bütün yönleriyle destekleyen bir rol model konumundadır. Öğretmen bugünün çocukları ya da gençlerini eğitmekle kalmayıp, aslında yarının büyüklerini ve gelecek nesli yetiştirmektedir. Bu sorumluluk bağlamında öğretmenin, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, beceri ve yeterliklere sahip olması ve bu durumunda ötesinde öğretmenliği bir yaşam biçimi haline getirmesi zorunluluk olarak görülmektedir. Bu noktada öğretmen yetiştirmeye her zaman önem verilmeli ve öğretmenlik mesleğinin itibarı yüceltilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik mesleği, etkili öğretmenlik, öğretmenlik meslek uygulaması, öğretmen yetiştirme

Abstract

In this study, the teaching profession, the roles, duties and responsibilities of the teacher, and effective teacher qualifications were discussed. Man is a being that needs to learn and acquire knowledge at every stage of his life. This need is met first by parents, then by the people in immediate environment and by teachers in schools. The teaching and learning experiences at school have a lifelong effect on the students' life. In this sense, "teaching profession" has been given a special place among other jobs/works from the past to the present. As a matter of fact, the teacher is not only a role model who transfers knowledge to the students, but also supports the development of students in all aspects. The teacher is not just educating today's children or young people. In fact, s/he shapes the life of elders of tomorrow and the next generation. In the context of this responsibility, the teacher must have the knowledge, skills and competencies required by the teaching profession. Beyond that, teaching profession should become a way of life. At this point, teacher education deserves more attention and the status of the teaching profession and teachers should always be high.

Keywords: Teaching profession, effective teaching, teaching profession practice, teacher training

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, kasim.karatas@hotmail.com

1. GİRİŞ

İnsan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri açısından bilgiye, öğrenmeye ve gelişmeye gereksinim duyan bir varlıktır. Bilgi gereksinimleri karşılanan insan sahip olduğu bilgilerle anlam kazanır, anlamını eylemleriyle değerli kılar ve insanın bilgi düzeyi arttıkça, “değeri” de artar. Bu noktada insanı bilgiye götüren yollar kutsanmış, insana hayatın anlamını ve özünü keşfetmesi için bilgiyle aydınlatan kişilere saygınlık atfedilmiştir. Dolayısıyla insanın bilgiyle donanmasını sağlayan, beceriler kazandıran, insana vizyon ve misyon biçen öğretmenler ve öğretmenlerin icra ettikleri meslek, hemen hemen her çağda ve her toplumda değerli bulunmaktadır.

Öğretmenler doğrudan sınıfta içerisindeki öğrencilere sınırlı bir zaman dilimi içerisinde öğrenmelerine rehberlik etse de yaygın etki bakımından çağlara hitap etmekte ve bir nesle yön vermektedir. Henry Ward “*Bir öğretmen sonsuzluğu etkiler, bu etkilerinin nerede son bulacağını da asla bilemezler.*” sözüyle, öğretmenlerin gelecek nesiller için önemine dikkat çekmektedir. Bir ülkenin kalkınmasında, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, toplumdaki huzur ve sosyal barışın sağlanmasında, bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal hayata hazırlanmasında, toplumun kültür ve değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında öğretmenler başrolde dirler (Özden, 1999). Bu anlamda öğretmen toplumun politik felsefesinin gerçekleştirilmesinde ve inşa edilmek istenilen toplumsal yapının norm ve değerlerinin bireyler tarafından içselleştirilmesinde merkezi bir yerdedir. Çünkü bugünün öğrencileri yarının büyükleri olacak; anne – baba olarak çocuklarını terbiye edecek, mühendis olarak teknik gelişmelere imza atacak, yargıç olarak adaletle hükmedecek, öğretmen olarak eğitim mesalesini bir sonraki nesillere taşıyacaktır. Dolayısıyla insanların anne – babasından sonra eğitimlerinin temelini aldığı, bilgi ve eylemlerinin şekillendirilmesinde güçlü konumda olan öğretmenlerin kişilik özellikleri ve mesleki becerileri önem arz etmektedir. Çünkü öğretmenler rol model olarak öğrencilerinin sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde veya olumsuz kişilik özelliklerine sahip olmasında etkin ve güçlü rolü olan kişilerdir (Senemoğlu, 2004). Bu noktada bireylerin yetiştirilmesinde öğretmenlerin aktif bir şekilde rolü olması gerçeğinden hareketle; öğretmenlerin toplumu aydınlatma ve topluma yön vermedeki yaşamsal rolleri ve sorumlulukları bağlamında “iyi ve nitelikli öğretmenler” olması gerekmektedir. Çünkü bir eğitim sisteminin amaçlarına ulaşabilmesinde, eğitim ortamlarındaki program, fiziki koşullar, eğitim materyalleri vb. gibi diğer unsurların ötesinde öğretmenler belirleyici ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Bu özelliği ile öğretmenlerin, eğitim ortamının en önemli ve etkili öğesi olduğu söylenmektedir (Demirtaş, Cömert & Özer, 2014). Bu anlamda bireylerin yaşantısı üzerinde dönüştürücü güce sahip öğretmenlerin icra ettikleri mesleğin; bilimsel, akademik ve uzmanlık boyutları olan profesyonel bir meslek olduğu kabul edilmektedir (Özmen, 2014). Dolayısıyla öğretmenlik sıradan herkesin yapabileceği bir iş olarak değil; özel bilgi, beceri ve uzmanlık gerektiren bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan bu çalışmada öğretmenlik mesleğinin ne olduğu ve mesleğin yeterliklerinin nasıl ele alındığı, öğretmen rolleri, görev ve sorumluluklarının nasıl belirlendiği; bunun yanı sıra öğretmen yetiştirme sürecinin nasıl yapılandırıldığı ve etkili öğretmen niteliklerinin neler olduğu ilgili alanyazın çalışmalarından yola çıkılarak ortaya konulmuştur. Ayrıca bu çalışmayla öğretmenlik

mesleğinin bileşenleri ve süreçleriyle ilgili birtakım bilgileri belli bir çerçevede sunma girişiminde bulunularak alanyazına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

2. ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ

Öğrenme – öğretme işinin insanlık tarihi ile başladığı kabul edilirse, öğretmenlik mesleğinin dünyanın en eski mesleklerinden biri olduğu söylenebilir (Oktay, 1991). Öğretmenlik mesleği yetişmekte olan nesli, ailesi, çevresi, milleti, devleti ve vatani için daima yararlı, yapıcı, yaratıcı iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yetiştirme sanatı olarak tanımlanmaktadır (Çakır, 2015). İnsanlık tarihi boyunca öğretmenlik, toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara aktarıcısı ve bilgi ile bilgiye talepte bulunanlar arasında bir köprü olduğu için en saygın meslekler arasında yer almıştır (Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2017). Mevcut 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda öğretmenlik mesleği, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca öğretmenlik mesleğini icra eden öğretmenlerin Türk Milli Eğitim Sistemi’nin amacını gerçekleştirmedeki yükümlülükleri yine ilgili kanunda belirtilmiştir. Dolayısıyla öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği uzmanlık ve öğretmenlerin mesleki sorumlulukları temelinde öğretmenlik mesleğinin önemi daha da artmaktadır .

Evrensel ve yerel kültürel mirasın iletilmesinde ve bireylerin potansiyellerinin gerçekleştirilebilmesinde aracı rolü olan ve bu durumlara yönelik çaba sergileyen öğretmenlerin icra ettikleri meslek, geçmişte de günümüzde de diğer mesleklerden farklı ve özel bir yere konumlandırılmaktadır (Güven, 2010). Günümüzde öğretmenlik mesleği, eğitim sektörü ile ilgili olan sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik boyutlara sahip, alanda özel uzmanlık bilgi ve becerisini temel alan akademik çalışma ve mesleki formasyonu gerektiren, profesyonel statüde uğraşı alanıdır (Hacıoğlu & Alkan, 1997). Oğuzkan’a (1998) göre, öğretmenlik mesleği öğretim ve yönetim görevlerinin ötesinde; kişisel yeterlik ve mesleki tutumlar çerçevesinde sınırların çizildiği, bu sınırlara göre süreç sonunda ortaya çıkacak ürün niteliğinin belirlendiği, oluşan ürün niteliğinin değiştirilmesinde telafinin çoğu zaman mümkün olmadığı, yapılan yatırımların uzun vadede, bireysel ve beraberinde toplumsal kazanca dönüştürebildiği stratejik bir toplumsal statü olarak tanımlanmaktadır.

Öğretmenlik; soyut içerikli, genç ve kalabalık gruplarla çalışmayı gerektiren, profesyonel desteğin az yalnızlığın fazla olduğu, yoğun tempolu sanat boyutu olan düşük gelirli zor bir meslek olmanın yanı sıra doğası gereği bireye bazı ödüller de sunan bir meslektir (Şahin, 2006). Ayrıca belli düzeyde bilinç ve bilgi isteyen uzun sürede ilke, yöntem ve teknikleri kazanılan bir inanç mesleğidir. Öğretmenlik gelişmiş bir bilim ve kültür ortamında, mesleki değerleri yeterince özümsemiş eğitimciler arasında uzunca bir süre yaşanılarak kazanılabilecek stratejik bir meslek olarak kabul görülmektedir (Yılman, 2006). Bu anlamda öğretmenlik mesleği derinlemesine bilgi, beceri ve donanım gerektiren uzmanlık isteyen bir meslek alanıdır. Bununla birlikte öğretmenlik mesleğinin “meslek” vasfını kazanması ve uzmanlık gerektiren bir iş olduğunun anlaşılması süreci alanyazında uzun bir dönem tartışılmıştır. Diğer taraftan bir işin veya uğraşı alanının meslek niteliğini kazanabilmesi için gerekli ölçütler vardır: Meslek, kişinin başlıca ve düzenli olarak yürüttüğü faaliyet alanı olmalı, geçim şekli ve ücret

karşılığında olmalı, sistematik bilgiye dayanmalı ve mesleğin tanımı olmalı, mesleğin eğitimi yapılmalı ve uygulaması olmalı, mesleğin ilke ve kuralları olmalı, meslek ahlakı ve disiplini bulunmalıdır (Çakır, 2015). Bu meslekleşme tartışmalarının sonucunda öğretmenlik, bilgiye dayalı uzmanlık alanı olarak akademik çalışmalar yoluyla kazanılması, öğretmen olabilmek için belli standartlara erişilmesi, yapılacak öğretim işinin icrası sürecinde sınanma, yeterliliğin kontrolü ve iyileştirme gibi mekanizmaların işlemesi, toplumsal statü ve ekonomik getiri sağlaması gibi durumlardan ötürü profesyonel bir meslek olarak kabul edilmektedir (Güven, 2010). Dolayısıyla meslek olarak öğretmenlik, belli bir çerçevede ilke, standart ve uygulamaları olan bir olgudur. Nitekim öğretmenliğin/öğretim becerisinin doğuştan getirilen bir özellik olmayıp, belli bir alan bilgisine sahip olanların yapabilecekleri bir iş olduğu vurgulanmaktadır (Erden, 1998).

Eğitim kurumlarında önceden belirlenmiş hedefler doğrultusunda öğretim etkinliklerini planlı ve programlı bir biçimde düzenleyerek yürüten alanında uzman olan kişilere öğretmen, yaptıkları mesleğe de öğretmenlik denir (Yazar, 2015). Öncü'ye (2000) göre bir meslek olarak öğretmenlik, resmi ya da özel eğitim kurumlarında çocuk, genç ve yetişkinlere öğretim verme anlamındadır. Özden'e (2003) göre öğretmenin mesleki kapasitesinin güçlendirilmesi kapsamında *alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür alanlarında* hizmet öncesi dönemde yetişmesi gerekmektedir. Alanının temel konularına hakim olmayan, alanının perspektifini kazanamamış, alanındaki temel konuları ve aralarındaki ilişkileri kavrayamamış öğretmenin mesleğin gerektirdiği koşulları yerine getiremeyeceği ifade edilmektedir. Çakır (2015) öğretmenin bir alanı ya da konuyu çok iyi bilmesi, öğretimin ön koşulu olarak kabul edilmesi gerektiğini fakat bildiğini nasıl öğreteceği konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan kişilerin mesleklerinde başarılı olamayacaklarını belirtmektedir.

3. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SÜRECİ

Öğretmenlik mesleği ile ilgili düzenlemeler Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri üzerinde hep konuşulan bir konu olagelmıştır. Son olarak 2017 yılında YÖK tarafından 'Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları'nın güncellenmesi çalışmaları kapsamında öğretmen adaylarının üç temel bilgi ve yeterlik alanlarına sahip olarak mezun olması ve öğretmen olarak hizmet etmesi gerekliliği temelinde güncellemeler yapılmıştır. Söz konusu üç temel bilgi ve yeterlik alanları; alan bilgisi, pedagoji bilgisi ve pedagojik alan bilgisidir. *Alan bilgisi*, öğretmenin öğreteceği konularla ilgili bilgisini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle öğretmenden, anlatacağı konunun temel kavramlarını bilmesi ve bunları konunun içeriğine uygun olarak düzenleyebilmesi beklenmektedir. İkinci olarak *pedagoji bilgisi*, öğretmenin eğitim ve öğretime ilişkin genel ilke ve yöntemleri bilmesini içermektedir. Üçüncü olarak *pedagojik alan bilgisi* ise, alan bilgisi ve pedagojik bilgi arasında bir köprü işlevi görmekte ve konu alanının nasıl öğretileceğine ilişkin bilgi türünü kapsamaktadır. Diğer bir ifadeyle bir konuyu başkaları için daha anlaşılır şekilde sunma ve formüle etme becerisidir (YÖK, 2018). Öğretmenlerde olması beklenen bir diğer mesleki özellik ise *genel kültürdür*. Öğretmenlerin mesleki rollerinin daha etkin bir hale gelebilmesi noktasında genel kültür bilgisi önemli bir mesleki bileşendir. Bu kapsamda öğretmenden beklenen sadece belirli bir alanda uzmanlık bilgisine sahip olması değil; olayları, insanı, toplumu ve dünyayı ilgilendiren birtakım sorunları

görebilmesi ve bunlar için çözüm yolları düşünebilmesidir. Öğretmenlerin hangi daldan olursa olsun, öğrencilerin sosyalleşmesini sağlamak ve onlara toplumsal kültürü aktarmak amacıyla görev yaptığı yerin yerleşim biriminin özelliklerini, ailelerin yaşam tarzını, değerlerini ve normlarını bilmesi gerekmektedir (Çakır, 2015). Öğretmenlerin mesleki anlamda bilgi ve becerisinin yanı sıra, kişisel anlamda araştıran, etrafını ve dünyayı takip eden, yeni gelişmeleri yakından izleyen bir yapıya sahip olması, branşını farklı disiplinlerle ilişkilendirerek genel kültür bilgisini genişletmesi beklenmektedir (Özmen, 2014). Genel kültür yeterlik alanı kapsamında ele alınması gereken bir diğer durum ise, öğretmenlerin çağında gerektirdiği bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından takip etmeleri ve teknopedagojik yeterliklerini kazanmaları durumudur. Teknopedagojik yeterlik; öğretmenin sahip olması gereken pedagojik alan bilgisinin öğretim sürecine etkili bir şekilde yansımaları temelinde teknoloji kullanım bilgileri ile pedagoji bilgilerinin ilişkilendirmesi olarak ele alınmaktadır. Kabakçı – Yurdakul’a (2011) göre öğretimi planlama, yürütme ve değerlendirme aşamalarının teknopedagojik içerik bilgisine dayalı olarak yürütülmesi, öğretim sürecinin etkililiğini artırmak için önemli bir bileşendir. Çağdaş gelişim ve öğretmenlik mesleğindeki yönelimler doğrultusunda öngülen öğretilerde bulunması gereken yeterlikler şu şekilde sıralanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016):

- ❖ Eğitim alanında kendini sürekli geliştirme
- ❖ Belirli alanlarda uzmanlaşma
- ❖ Zamanı ve ortamı planlama
- ❖ Bilgi kaynaklarından yararlanma
- ❖ Alanla ilgili bilgiler üretme
- ❖ Program geliştirme
- ❖ Öğrenme süreçlerini yapılandırma
- ❖ Eğitim ortamlarını kullanma
- ❖ Öğrenme etkinliklerini yürütme
- ❖ Öğreteceği konuyu, öğretim alanını, branşı bir öğretim disiplini ve öğretim teknolojisi olarak bilme ve uygulama
- ❖ Danışmanlık ve rehberlik yapma
- ❖ Ekiple çalışma

Shulman’a göre öğretmenin sahip olması gereken bilgi alanları, eğitimin genel amaçları ve felsefi temelleri bilgisi; programın amaçları, içeriği, kazanımları, eğitim durumları ve sınav durumları bilgisi; öğretilmesi amaçlanan bilgiler (gerçekler, kavramlar, ilkeler vb.) ile bilgilerin yapısı; çeşitli öğrenme öğretim stratejileri, yöntemleri ve teknikleri kullanarak herhangi bir dersin konusunun nasıl öğretilebileceğine ve öğrenciler için nasıl anlaşılabilir hale getirilebileceğine ilişkin pedagojik bilgilerdir. Bununla birlikte öğretmenlerin öğretim ve öğrenme hakkında genel kuramlar, bilgiler, prensipler, ilkeler, teknikler, öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme, sınıf yönetiminde ilke ve stratejiler; okulun yapısı işleyişi, kültürü, araç-gereçler, eğitim teknolojisi ve son olarak öğrencilerin fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal, dilsel ve psikolojik gelişim dönemleri, bilişsel ve sosyal yapılarının işleyişi, ilgi ve gereksinimleri, nasıl daha iyi öğretildiklerini bilmelerinin gerekli olduğu ifade edilmektedir (aktaran Ekiz, 2006). Genel çerçevede öğretmenlerin mesleki görev ve sorumluluklarını

öğrenme – öğretme sürecine yansıtılabilmeleri için belli bilgi ve becerilerle donanmış ve bazı yeterlikleri kazanmış olması şarttır.

Öğretmen yetiştirme sürecinin önemli bileşenlerinden birisi de öğretmenlik meslek uygulamalarıdır. Bu uygulamalar aracılığıyla öğretmen adaylarından sahip oldukları kuramsal bilgileri gerçek sınıf ortamında hayata geçirmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin nitelikleri yetiştirilecek bireylerin niteliğini de etkileyecek olmasından dolayı (Altıntaş ve Yeşiltepe, 2016), ülkelerin kalkınmasında, nitelikli insan gücünün ve meslek elemanlarının yetiştirilmesinde ve toplumların gelişmesinde öğretmenlerin önemli bir rolü bulunmaktadır (Alkan, Kavcar ve Sever 1998). Bu anlamda ülkeler nitelikli ve donanımlı öğretmen yetiştirmeye önem göstermektedirler. Kaliteli öğretmen ihtiyacı başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya genelinde önemli bir sorun olarak görülmekte, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun bu konuda çeşitli kapsamlarda çalışmalar yürütüldüğü bilinmektedir (UNESCO, 2012). Farklı ülkelerde ve toplumlarda öğretmen yetiştirme ile ilgili farklı sistemler uygulanmakta olup, üniversiteler farklı eğitim programlarını uygulamaktadırlar. Bununla birlikte öğretmenlerin yetiştirilmesi kapsamında üniversitelerin kabul koşulları, alınan eğitimin niteliği, değerlendirilme sistemleri her ülkede farklılıklar göstermektedir (Aras ve Sözen,2012). Öğretmenler zamanın ihtiyaçlarına göre bilimsel ve teknolojik gelişmişliklere ayak uydurabilecek, alan bilgisine sahip, pedagojik yeterliliği bulunan kişiler olarak yetiştirilmek durumunda olduklarından (Gül, 2015), ülkeler tarafından, öğretmen yetiştirme işi eğitim sisteminin temel problemi olarak görülmeli ve devlet politikası düzeyinde ele alınmalıdır. Nitelikli öğretmen yetiştirme çabaları Türkiye'de ve tüm Dünya ülkelerinde önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Aykaç, Kabaran ve Bilgin, 2014). Öğretmen yetiştirme programlarının önemli ayağını oluşturan öğretmenlik meslek uygulamaları da ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekte, öğretmenliğe hazırlık anlamında benzer dersler hemen hemen her ülkenin öğretmen yetiştirme sisteminde yer almakta, bununla birlikte uygulama sürecinin niteliği ve niceliği yönünden bazı farklılıklar olduğu bilinmektedir. Örneğin Fransa, İngiltere, Almanya ve ABD'de teorik düzeyde bilgilerin yanı sıra uygulama süresinin fazlalığı, alan ve bireysel çalışmaların daha yoğun olduğu göze çarpmakta iken, Finlandiya'da uygulama öğretmeni ile öğretmen adayı arasında sıkı bir iletişim ve ziyaret olanağının verilmesi öne çıkmaktadır (Aslanargun, Kılıç ve Acar, 2012). Genel anlamda öğretmenlik uygulamalarının verimli olması durumunda, öğretmen adaylarının kaliteli ve donanımlı olması sağlanacak ve öğretmen olarak hizmet vermeye başladığında daha nitelikli bir hale gelecektir.

Öğretmenlik uygulaması; öğretmen adaylarına, öğretmen olacağı alanda ve öğretim düzeyinde, bizzat sınıf içinde öğretmenlik becerisi kazandıran ve belirli bir dersi ya da dersleri planlı bir şekilde öğretmesini sağlayan; uygulama etkinliklerinin tartışılıp değerlendirildiği bir ders olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1998). Hacıoğlu ve Alkan'a (1997) göre öğretmenlik uygulamalarıyla bir öğretmenin sahip olması gereken mesleki yeterliliklerin bir boyutunu oluşturan bu eğitim ile teknik, teknolojik ve uygulama açısından öğretmen adaylarına yeterlilik kazandırma amaçlanmaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarına meslek hayatlarında kullanacakları bilgi, beceri, tutum, değer ve alışkanlıkları; etkili, verimli ve güvenli olarak kullanma imkânı sağlayarak öğretmen adaylarının bireysel ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunmak

hedeflenmektedir (Ramazan ve Yılmaz, 2017). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği ile doğal ortamında tanışması ve okulla ilgili bileşenleri gözlem/inceleme fırsatı bulması, sanal uygulamalardan ve anlatımlardan gerçek uygulamalara geçilmesi, öğretmen – idareci, öğretmen – öğretmen, öğretmen – öğrenci ilişkilerini gözlemleyerek öğretmenlik mesleğinin paydaşlarına ilişkin farkındalık kazanması açısından öğretmenlik meslek uygulaması önem taşımaktadır (Yeşil, 2014). Öğretmenlik Uygulaması dersi tamamlandığında öğretmen adayları aşağıdaki nitelikleri kazanmış olmalıdır (YÖK, 2007):

- ✓ Öğretmenlik deneyimi kazanmaları için uygulama okulunun değişik sınıflarında öğretmenlik uygulaması yaparak öğretmenlik mesleği yeterlikleri geliştirebilme,
- ✓ Kendi alanlarının okul eğitim programını tam anlamıyla öğrenebilme, kullanılan ders kitaplarını ve öğrenci değerlendirme teknikleri hakkında yorum yapabilme,
- ✓ Okullardaki uygulamalar sırasında edindikleri deneyimleri arkadaşları ve uygulama öğretim elemanı ile paylaşıp geliştirme.

Öğretmen yetiştiren kurumlarda geleceğin öğretmenlerinin teorik ve pratik yeterliklerinin sağlanabilmesi ve geliştirilebilmesi yönünde çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca söz konusu kurumlarda öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini benimsemesi, mesleki değerlere önem vermesi, mesleğe yönelik olumlu ve güçlü bir bağlılık duygusu kazanması hedeflenmektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarında öğretmenlikle ilgili mesleki kültür ve farkındalığın oluşabilmesi ve öğretmen adaylarının öğrenimleri süresince kazandıkları davranışları, gerçek etkileşim ortamında işe vuruklaştırmak için öğretmenlik meslek uygulamaları gerçekleştirilmektedir (Kasap, 2015). Nitekim öğretmen adayları gerçek eğitim ortamlarında gereksinim duyacakları bilgi, beceri, tutum ve davranışlarla yüzleştirilmedikçe ve deneyimler sağlanmadıkça aldıkları kuramsal bilgiler onlar için fazla bir anlam ifade etmeyecektir (Sarıtış, 2007). Bu noktada öğretmenlik mesleğinin temel yeterliklerinin öğretmen adaylarında gelişebilmesi ve teorik bilgilerin daha anlamlı hale dönüşebilmesi için öğretmenlik meslek uygulamalarına dönük deneyimlerin öğretmen adaylarına yaşatılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

4. ÖĞRETMENLERİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Eğitim sisteminin amacına uygun öğrenciler yetiştirebilmesi, iyi yetişmiş ve mesleğinde söz sahibi öğretmenlere bağlıdır (Özden, 2003). Bununla birlikte öğretmenlerin toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bireylerin yetiştirilmesinde aktif rol üstlendiği gerçeğinden hareketle; toplumu aydınlatma ve topluma yön vermedeki yaşamsal rolleri ve sorumlulukları bağlamında her bir öğretmenin “iyi ve nitelikli öğretmen” vasfını taşıması gerekmektedir. İyi ve nitelikli öğretmenin ise; eğitim bilimlerinin paradigmasına uygun kuram ve yaklaşımları öğrenen ve içselleştiren, ayrıca özel alan yeterlikleriyle bu kuram ve yaklaşımları sentezleyebilen ve bunları öğrenme-öğretme sürecine taşıyabilen kişi olduğu belirtilmektedir (Yazar & Karataş, 2018). Bu anlamda öğretmenlerin en önemli görev ve sorumluluklarının başında iyi ve nitelikli bir öğretmen olmak gelmektedir. Ülkemizde öğretmenlerin yetiştirilmesi ve istihdam edilmesinden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili yönetmeliğinde öğretmenlerin görev ve sorumlulukları; sınıf içerisindeki görevleri, eğitim-

öğretimle ilgili görevleri, yönetimle ilgili görevleri, rehberlik hizmetleri ve öğrenci danışmanlık görevleri gibi genel anahatlarıyla belirlenmiştir (MEB, 2013). En genel anlamda öğretmenlerin görev sorumlulukları sınıf içi ve sınıf dışı olarak iki başlıkta toplanmaktadır: Sınıf dışındaki görev ve sorumluluklar; öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrencinin öğrenme yaşantı ve deneyimlerini artırma, öğrencilerin çevreyi etkin kullanabilmelerinde rehberlik yapma, toplumun değişmesi ve gelişmesinde özellikle kırsal kesimlerde etkin olma biçimindedir. Sınıf içindeki görev ve sorumlulukları ise öğreticilik, öğretmenlik, danışmanlık ve rehberlik, liderlik ve yöneticilik, düzenleyicilik ve model olmak biçiminde özetlenmektedir (Zembat, 2015). Hoy (2015) etkili öğretmenlerin nitelikleriyle ilgili yapılan araştırmalarda üç durumun ön plana çıktığını ifade etmektedir: Netlik, sevecenlik ve bilgi. Netlik, öğretmenin ders sürecinde öğrencilerin öğrenmesi gereken bilgi ve kavramları açık ve anlaşılır bir şekilde organize ederek sunabilmesi durumudur. Sevecenlik, öğretmenlerin öğrenme faaliyetlerini istekli bir şekilde yapması ve öğrencileri tarafından sevilmesi durumudur. Bilgi ise öğretmenlerin hem konu alanlarıyla hem de öğrencilerin yaşamaları olası diğer problemlerle ilgili olarak bilgilere sahip olması durumudur. Günümüz eğitimbilim alanındaki gelişmelere paralel olarak, öğretmenlerin sınıf içi ve dışındaki görev ve sorumlulukları da değişebilmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin görev ve sorumluluklarının her daim bilincinde olması, kendisini güncelleyerek geliştirmesi, kişisel ve mesleki hayatını bu bilinçle yönlendirerek etkili öğretmen niteliklerine sahip olması gerekmektedir.

5. ETKİLİ ÖĞRETMEN NİTELİKLERİ

Öğretmenin “*etkili ve nitelikli*” olması, eğitim sürecinin “*verimli*” geçmesi açısından önemli bir durumdur. Genel anlamda etkili öğretmen kişilik özellikleri, öğretim yöntemleri/mesleki formasyon bilgisi, entelektüel ve kültürel birikimleriyle bir bütün olarak düşünülmektedir. Etkili öğretmen , öğrenme – öğretme etkinliği ile planlanan eğitim programlarını, daha önce eğitim yaşantısı ile elde ettiği bilgi, beceri ve tutumları öğretim yöntem ve teknikleri ile birleştirerek öğretimi sağlayan kişi olarak tanımlanmaktadır (Yaşaroğlu, 2007). Dolayısıyla öğretmenin sözkonusu alanlarda sahip olduğu bilgi, beceri ve tutumlar etkililik düzeylerini artıran veya azaltan kişisel ve mesleki niteliklerdir.

Geçmişten günümüze eğitimbilim alanında verimli eğitim sürecinin gerçekleşmesi için öğretmenlerin hangi niteliklerle donanık olması ve hangi rolleri benimsemesi gerektiği üzerine tartışmalar mevcuttur. Özellikle eğitim sisteminde geleneksel anlayıştan yapılandırmacı anlayışa geçilmesinden sonra öğretmenden beklenen nitelikler değişmiştir. Bu anlamda öğretmenin en büyük görevi bilgiyi sunmak ve aktarmak değil, öğrenciye rehberlik ederek bilgiye giden yolların açıldığı kapıların anahtarını vermek olmuştur. Tarhan (2010) eğitim anlayışının değişmesiyle birlikte herşeyi bilen ve bildiklerini öğrencilere aktaran emredici ve baskıcı öğretmen tipinin yerine, herşeyi yeni baştan öğrencip sorgulayan, bilmediği bir konuyla karşılaştığında araştırmaya yönelen bir öğretmen tipine bıraktığını ifade etmektedir. Açıkgöz (2004) etkili öğretmenin öğrencisini bilgilerin aktarıldığı boş bir kap gibi görmemesi gerektiğini, öğrenme sürecinde öğrenciyi etkin kılarak onlara bilgiye ulaşma yollarını öğretmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu noktadan bakıldığında yapılandırmacı anlayışta öğretmenlerin etkili öğretmen niteliklerini taşıması önem arz etmektedir.

Demirel (1999) öğretmen niteliklerinin nasıl olması gerektiği konusunda yapılan araştırmaların daha çok “etkili öğretmenin nitelikleri” üzerinde odaklandığını ve öğretmenin sahip olması gereken niteliklerin temelde meslekî ve kişisel nitelikler olduğunu belirtmektedir. Yıldırım (2009) öğretmenlerin mesleki nitelikler açısından öğrencilerinin fizyolojisi ve psikolojisi hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olması, öğretim tekniklerinin kuramsal ve uygulama boyutlarının iyi bilmesi, öğrencilerinin dikkatini canlı tutarak derse ilgisini artırması gerektiğini belirtmektedir. Diğer taraftan kişisel nitelikler bağlamında ise öğretmenlerin sabırlı, şefkatli, sempatik ve adil, sağlıklı ve dışa dönük, hoş bir ses tonuna sahip, samimi, sıcakkanlı ve iyi huylu, iyi bir mizah duygusuna sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde etkili öğretmenlerin geçmişten günümüze şefkatli, istekli, uyumlu, motive olmuş, adil, saygılı, düşünceli, mizah duygusu gelişmiş, empatik düşünebilen, demokratik, doğru, sabırlı, güvenilir, olumlu, cana yakın, merhametli, öğrencileri için kaygı duyan, öğrencilerini dikkate alan, kendini mesleğine adanmış bireyler olarak tanımlandığı aktarılmaktadır (Okut, 2009).

Etkili öğretmenler, pedagojik olmayan yanlış davranışlardan arınmış bir şekilde pedagojik olan bütün unsurları yeterince içselleştirerek mesleki yaşantısına geçirme becerisi gösterebilenler olarak nitelendirilmektedir (Dilekman, 2008). Etkili öğretmenler, öğrencilerini öğrenmeye nasıl davet edeceklerini ve ne şekilde kapı açacaklarını bilirler, öğrenciye düşünmeyi öğretirler, öğrencilerin üretkenlik duygularını geliştirirler, problem çözme kapasitesini geliştirirler (Kıroğlu, 2010). Sarpkaya (2010) alan uzmanları tarafından etkili öğretmenlerin özelliklerinin aşağıdaki gibi olduğunu aktarmaktadır:

- ❖ Sınıfta rahat ve öğrencilerinin üretkenliklerini artıracak bir ortam oluşturmalıdır.
- ❖ İlgi çekici ve iyi organize edilmiş şekilde dersini sunmalıdır.
- ❖ Zorluklarla karşılaşan öğrencilerine yardım etmelidir.
- ❖ Öğrencilerinin ne öğrenecekleri ve nasıl öğrenecekleri konusunda açık bir şekilde rehberlik etmelidir.
- ❖ Hoşgörülü, cesaretlendirici, sevecen, anlayışlı, açık fikirli, esprili ve destekleyici olmalıdır.
- ❖ Ülkesinde ve dünyada olup bitenleri takip ederek genel kültür düzeyini geliştirmelidir.
- ❖ Öğretmen konu alanına ait bilgilere hakim olmalı ve kendini her zaman yenilemelidir.
- ❖ Güçlü bir öğretim becerisine sahip olmalı; öğrenme sürecini planlayabilmeli, dersini çeşitlendirebilmeli ve öğrencilerini derse katılımlarını sağlayabilmelidir.

Etkili öğretmenlerden çevresine ve öğrencilerine davranışlarıyla rol model olması, güzel ahlaklı olması, öğrencilerini her yönüyle tanınması, öğrencilerini sevmesi, derslerine planlı ve hazırlıklı girmesi, sınıf yönetim becerisini edinmiş bir şekilde sınıf içi düzeni ve disiplini sağlama, öğrencilerin bireysel farklılıklarını keşfederek her birinin öğrenme hızına uygun öğrenme ortamı oluşturması beklenmektedir (Şahin, 2011). Oral (2011) öğretmenlerin öğrenmeyi kolaylaştırmak ve kalıcı hale getirmek için etkili öğretim ortamı oluşturma konusunda girişimlerde bulunmaları gerektiğini belirtmektedir. Özellikle etkili öğretim ortamı sağlama bağlamında öğretmenlerin “öğrencilerin öğretim ile ilgili ihtiyaçlarını belirleme, öğretim etkinliklerini planlama, uygulama ve öğrenci performansını değerlendirme, uygun

öğretim strateji ve araç gereçlerini seçme” gibi durumlarını göz önünde bulundurması gerektiğini ifade etmektedir. Borich’e (2014) göre etkili öğretmen niteliklerinin anahatları aşağıdaki Şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Etkili öğretmen nitelikleri (Borich, 2014)

Şekil 1’de gösterildiği üzere etkili öğretime katkı sağlamak adına etkili öğretmenin sergileyeceği temel davranışlar aşağıdaki gibi maddelenebilir:

- ❖ Öğrencilere dersin amacı ve hedefleri hakkında farkındalık uyandırıp, öğrenci değerlendirmelerinde nelerin ölçülüp sınanacağına ilişkin bilgilendirme yapar.
- ❖ Üst düzey bir öğretim organizasyon yapısı sağlayarak, derste işlenecek konuları bir önceki ders ve bir sonraki ders ile ilişkilendirir.
- ❖ Konunun anlaşılması için öğrencilerin gerekli ön bilgilere sahip olup olmadığını kontrol eder.
- ❖ Ders sürecinde öğrencileri uygun ipuçlarıyla yönlendirir, önemli noktaları vurgular ve tekrar eder.
- ❖ Öğrencilerin dikkat ve anlama kapasitelerini ve seviyelerini bilir.
- ❖ Ders sürecinde konunun daha iyi anlaşılması ve aydınlatılması için örnekler ve resimler kullanarak daha açık bir şekilde anlatma çabası içerisinde olur, dersin sonunda konuyu özetler.

Eğitimin kalitesinin öğretmenin kalitesine bağlı olduğu bilinmektedir. Öğretmenin sahip olduğu kişisel ve mesleki nitelikler, eğitim sürecinin verimliliği açısından önemli ölçütlerdendir. Hildebrand, Wilson ve Dienst (1971) etkili öğretmenlerin eğitim sürecinde etkili olmalarını sağlayan bir takım davranışlar ölçütlerinden bahsetmektedirler. Bu ölçütler Tablo 1’de verilmiştir:

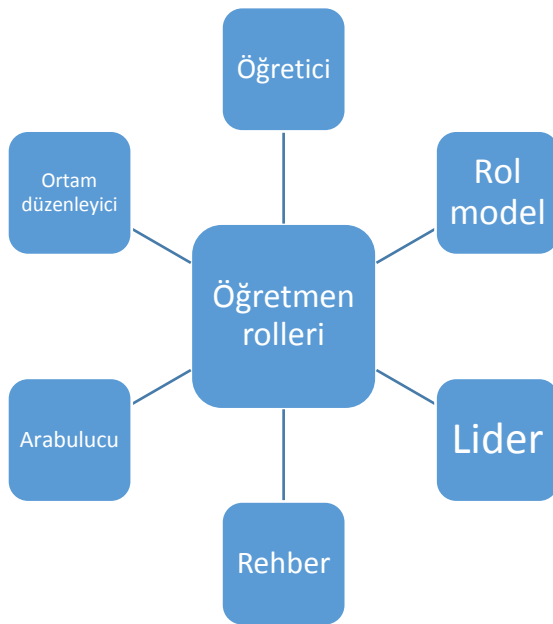
Tablo 1. Etkili öğretmen davranışları

Öğretim süreç bileşenleri	<i>Etkili öğretmenin sergileyeceği anahtar öğretim davranışları</i>
Öğretimin organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Öğretim sürecinin başından sonuna dersi organize edilmiş bir şekilde yürütür. ✓ Öğrenilmesi zor konuların anlaşılmasını kolaylaştırmak için en uygun materyalleri kullanır. ✓ Ders sürecinde kullandığı çeşitli örnekler, analogiler, metaforlarla sadece dersi anlaşılır kılmak değil, dersi unutulmaz yapmak için çaba gösterir. ✓ Öğretimi daha nitelikli hale nasıl getirebilirim kaygısı taşır.
Analitik yaklaşım	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Öğretilecek bilginin geçmişi, bugünü ve gelecekteki yönelimini, fikir ve kavramların kökenlerini açıklar. ✓ Dersin konusuna göre çeşitli kuramların sonuçlarını birbiriyle karşılaştırır ve sentez yapar. ✓ Farklı bakış açılarının tartışıldığı bir ortamı oluşturarak eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar.
Dinamizm ve coşku	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Öğretim sürecinde coşkulu ve dinamiktir. ✓ Öğrenmekten ve öğretmekten zevk alır. ✓ Kendine özgü öğretim stili vardır. ✓ Öğrenmeyi severdir.
Grup etkileşimi	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sınıfta öğrencilerarası etkileşime zemin hazırlar. ✓ Özerk düşüncüyü teşvik eder. ✓ Mizahı etkili bir şekilde kullanır. ✓ Etkili konuşma becerisine sahiptir. ✓ Öğrencilerin ders sürecindeki motivasyonlarını takip eder.
Bireysel öğrenci etkileşimi	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Öğrencilerin performanslarını ölçme ve değerlendirmede adil bir yaklaşım sergiler. ✓ Öğrencileri kolay erişir ve rahatlıkla iletişim kurabilir. ✓ Öğrencilerin sadece dersle ilgili problemlerini çözmekte değil, ders dışında öğrencilerin ihtiyaç duyduğu farklı konularda da tavsiyelerde de bulunur.

Etkili öğretmen yalnızca öğretimin nasıl yapılacağını yada öğretim sırasında karşılaşılan sorunların nasıl çözüleceğini bilen değil, bildiklerinin hangisini belli bir anda uygulayabileceğine karar veren ve bunu uygulayan öğretmendir (Açıkgöz, 2009). Etkili bir öğretmen olabilmenin önemli bir yapı taşının öğrencilerinin kişisel yeterliliklerini besleyebilme becerisi olduğu ifade edilmektedir (Okut, 2009). Bu anlamda etkili öğretmenler, öğrencilerine başarılı olabileceklerini hissettirir ve olumu beklentilerle öğretim sürecini tasarlarlar. Etkili öğretmen öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal performanslarını üst düzeye taşımak için çaba göstermekle birlikte, sınıf içerisinde farklı kültürel deneyimlere sahip bireylerin çeşitliliğinden faydalanarak öğretim sürecini çeşitli yöntem ve tekniklerle organize ederler. Bununla birlikte ders sürecinde öğrencilerin farklı fikirlerini ortaya çıkarmak üzere soru sorma tekniklerini etkili bir şekilde kullanırlar. Sonuç olarak etkili öğretmenler alan ve pedagojik yeterliklerini kazanmış, öğrenme – öğretme sürecinden üst düzey verim alabilmek için söz konusu yeterliklerini etkili bir şekilde kullanan kişilerdir.

5. ÖĞRETMEN ROLLERİ

Toplum içerisinde belli bir statüye sahip öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilere yönelik benimsediği birtakım rolleri olmakla birlikte, sınıf dışında diğer eğitim paydaşlarına yönelik de çeşitli rolleri bulunmaktadır. Öğretmenin sınıf içi rolleri; güven ve saygı ortamına dayalı sınıf iklimini belirleme, belli bir çerçevede öğrencilerin gereksinimlerini karşılama,

Şekil 2. Öğretmen rolleri

öğrencilerin öğrenmesine yardım etme, öğretim uzmanı, öğrencileri öğrenmeye güdüleyici, lider, rehber, model olma iken; sınıf dışında ise, çevresindekileri geliştirme ile toplum içinde değişme ve gelişme süreçlere liderlik rolü olduğu aktarılmaktadır (Açıkgöz, 2009). Bu anlamda öğretmenin sınıf içinden sınıf dışına uzanan birçok rolü olduğu görülmektedir. Özden (2003) öğretmenin öğrenci, meslektaşları, okul yönetimi, veliler ile olan ilişkilerine ve mesleki gelişimi sürdürmeye ilişkin farklı rolleri bulunduğunu

ifade etmektedir. Öğretmene yüklenen rollerin karşılaşılan sorunlara, kültürlere, toplumlara, zamana, koşullara, yetiştirilecek insan modeline göre değişebilmekte olduğunu belirtmektedirler. İlgili alanyazın ışığında öğretmenlere yüklenen en önemli roller (Akbaşı,2009; Bacanlı, 2002; Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005; Özmen, 2014; Sünbül, 1996) şekil 2’de gösterilmektedir. Söz konusu şekilde öğretmen rollerine bakıldığında çok boyutlu

biçimde farklı eğitim paydaşlarına yönelik bir roller ağı olduğu görülmektedir. Söz konusu bu rollerin içeriği aşağıda kısaca tanıtılmıştır:

- ❖ *Öğretici:* Öğretmenin birincil görevi, öğrencilerinin edinmesi gereken bilgi ve becerileri onlara kazandırmaktır. Öğretmen öğretici rolüyle, öğretim planı hazırlar, uygun öğrenme ortamı tasarlar ve çeşitli öğretim yöntem ve teknikler belirleyerek öğrencilerinin öğrenmelerine rehberlik eder. Bu noktada öğretmenlerden geleneksel anlayışın öğretmene yüklediği bilgi dağıtıcılık/aktarıcılık rolünden ziyade, öğrenmeye rehberlik etme/yapılandırma noktasında bir öğreticilik rolü benimsemesi beklenmektedir. Açıköz (2009) öğrencilere doğrudan bilgi aktarılması durumunda ezberciliğe yöneleceklerini; araştırma ve kendi kendine öğrenme yeteneklerinin gelişmesinin engelleneceğini ifade etmektedir. Nitekim Özden (2003) öğretmenin öğretici rolüyle ilgili olarak; öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve görüşlerine önem vermesi, sahip olduğu mevcut bilgi, beceri, kapasite ve özelliklerini iyi bilmesi, önceki öğrenmeleriyle sonradan öğrenecekleri arasında bağ kurarak öğrenmelerine rehberlik etmesi gerektiğini belirtmektedir.
- ❖ *Rol model:* İnsanın sosyal bir varlık olması gerçeğine dayanan ve çevresindekileri model alarak çok erken yaşlarda başlayan öğrenme sürecinin doğal sonucu olarak bireyin her davranışı onu çevreleyen sosyal ortamdaki bireylerin özelliklerini yansıtmaktadır (Aydın, 2006). Bu anlamda öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleriyle doğru ve nitelikli rol model olması son derece önemlidir. Çünkü öğretmenlerin kişisel özellikleri ve sınıf içerisinde davranış biçimleri çocukların zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi üzerinde oldukça etkili bir rol oynamaktadır (Sünbül, 1996). Öğretmen sadece sınıf ve okul ortamında öğrencilere değil, okul dışında da mesleğini en iyi şekilde temsil etmesi ve sosyal çevresinde bulunan bireylere de rol model olması gerekir. Aynı şekilde öğretmenin giyim kuşamından ikili ilişkilerine, çeşitli olaylar karşısındaki tutumundan konuşmasına kadar “*öğretmen*” vasfının hakkını vermesi ve öğretmen olma sorumluluğunu taşıyabilmesi beklenmektedir.
- ❖ *Lider:* Öğretmen, gerek içinde yer aldığı öğretmen grubunda gerekse birlikte olduğu öğrenci grubu içinde bir liderlik rolü üstlenmek durumundadır. Öğretmen, lider olarak sorumlu olduğu sınıfı, okulu ve hizmet verdiği çevre ve toplumu yönlendirmek ve aydınlatmakla da görevlidir (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Geleneksel yaklaşımda öğretmenler sadece sınıf içerisinde öğretmenlik rollerini yerine getirirken, yeni anlayışla birlikte öğretmenlerden bu rollerin yanı sıra sınıfta ve okulda liderlik rolleri üstlenmeleri, öğrencilere, meslektaşlarına ve kurumlarına liderlik yapmaları istendiği alanyazın uzmanlarınca söylenmektedir (Arslan ve Özgan, 2015). Öğretmen liderler, öğrencilerle ve öğretmenlerle birlikte öğretim vizyonunu ortaya koyabilen ve vizyonu çevresiyle paylaşabilen, bunun gereklerini plan ve uygulamalara yansıtabilen girişimci kişilerdir (Can, 2014). Bu anlamda öğretmenler lider rolü kapsamında

okul içerisinde ve dışında etkin bir şekilde eğitim paydaşlarıyla işbirliği ve dayanışma içerisinde olarak onları yönetebilmeli ve yönlendirebilmelidir.

Rehber: Öğretmenler, öğrencilerle daha uzun süre bir arada olduğu için onun gelişimini daha yakından izleme; böylece eğitimsel, meslekî, kişisel ve sosyal problemlerin daha iyi tanıma ve ona yardımcı olmaya uygun bir konumdadırlar. Bu durum öğretmenlere, rehberlik açısından önemli bir rol yüklenilmesinin temel gerekçelerinden birini oluşturur (Yeşilyaprak,1999). Hoy (2015) öğretmenlerin öğrencilerinin kişisel sorunlarıyla ilgilenerak onların çözümünde yardımcı olmaları gerektiğini vurgular. Bu anlamda öğretmenlerin öğrencileriyle kuracağı sıcak ve güvene dayalı bir ilişkiyle, öğrencilerinin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayarak bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimlerine destek olması gerekmektedir. Bununla birlikte öğretmen öğrencilerinin sorunlarını dinlemeli, sorunlarını çözebilmelerine yardımcı olmalı ve sağlıklı tercihlere yönelmesini sağlamalıdır. Ayrıca öğrencilerinin ilgi ve yeteneklerinin keşfedilmesine yardımcı olmak ve potansiyellerini dışavuracak nitelikte kararlar almasına destek olmak ve yol göstermek açılarından da öğretmenlerin rehber rolü önem arz etmektedir.

- ❖ *Arabulucu:* Öğretmenin arabulucu rolünün hem okul içinde hem okul dışında eğitim paydaşları üzerinde etkisi büyüktür. Çelikten, Şanal ve Yeni (2005) en az iki kişinin birlikte çalıştığı örgütlerde anlaşmazlıklar, çıkar çatışmaları ya da yanlış anlaşılardan kaynaklanan problemler olacağını ifade etmektedirler. Ayrıca bu örgüt okul gibi çok sayıda kişi ve grupların ilgi alanı içinde olursa veli, öğretmen, öğrenci ve idare arasında çok sayıda ve değişik boyutlarda anlaşmazlıkların olacağını ise kaçınılmaz olacağını belirtmektedirler. Bu bakımdan olası çatışmaların önüne geçilmesi veya mevcut çatışmaların çözümlenmesi noktasında öğretmenlerden adil ve objektif bir şekilde arabulucu rolü üstlenmesi beklenmektedir
- ❖ *Ortam düzenleyici:* Öğretmen öğretim sürecini organize ederken öğrencileri hedef davranışlara ulaştıracak şekilde ortamı düzenlemesi gerekmektedir. Nitekim öğretmen öğrencilerin farklı öğrenme gereksinimlerini karşılayacak etkili ve çok kanallı öğrenme ortamları hazırlama becerisine sahip olması gerektiği belirtilmektedir (Akpınar ve Aydın, 2010). Bu anlamda ortam düzenleyici öğretmenlerden sınıftaki oturma düzenini ayarlama, kullanılacak araç – gereç ve materyalleri belirleme, sınıf dışı öğrenme ortamlarını ayarlama, belli sınırlar içerisinde özerkliğini teşvik etme, görsel ve yazılı medya araçlarından yararlanması beklenmektedir.

6. SONUÇ

Öğretmen kısa ve uzun vadede hem bireyi değiştiren hem de toplumu dönüştüren önemli bir konumdadır. Ayrıca kendini geliştiren, bilgiyi en iyi şekilde yapılandıran, yaşadığı kültürün özelliklerini ve yaşadığı çağın gereklerini dikkate alarak öğrencilerini eğiten, yönlendiren, destekleyen, bilgi verme görevinin yanı sıra tutumları, duygusal tepkileri ve çeşitli alışkanlıkları ile öğrencilere model olarak onların gelişiminde etkili olan bireylerdir (Zembat, 2015). Bu anlamda öğretmenlik mesleğine her zaman önem verilmiş ve öğretmenlik mesleği kutsal görülmüştür. Öğretmenlerin etkili ve verimli bir şekilde mesleklerini icra edebilmeleri için görev ve sorumlulukları yasalarla ve mevzuatlarla belirlenmektedir. Diğer taraftan öğrenme – öğretme sürecinin başrolünde olan öğretmenlerin nitelikli ve donanımlı olabilmesi, nitelikli bir öğretmen yetiştirme sürecinden geçmesine bağlıdır. Bu sürecin çağın koşullarına uygun şekilde titizlikle planlanması, uygulanması ve güncellenmesi önem arz etmektedir. Özellikle 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğretmenlerin yaratıcılık ve yenilenme, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim ve işbirliği, bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri okur-yazarlığı, esneklik ve uyum, girişimcilik ve öz-yönelim, sosyal ve kültürlerarası beceriler, üretkenlik ve sorumluluk, liderlik ve sorumluluk gibi bilgi ve becerilerinin gelişmesinin yaşamsal bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan lisans eğitim sürecinde öğretmen adaylarının pratikle ilk defa bulunduğu öğretmenlik meslek uygulaması altında gerçekleştirilen faaliyetlerin öğretmen adaylarının becerilerini geliştirecek ve öğretmenlik mesleğine gerçekten hazırlayıcı nitelikte olması beklenmektedir. Özellikle öğretmen yetiştiren öğretim elemanlarından mesleki formasyonlarının güçlü olması ve öğretmen adaylarına rol model olması beklenmektedir. Kuramsal temelde etkili öğretmen davranışlarının genel hatları belirlenmiş ve öğretmenlere çeşitli roller yüklenmiştir. Nihayetinde öğretmenlerden beklenen davranışlar sadece sınıf içerisinde öğrencileri etkilemeyecek, ayrıca geleceğin toplumunun sağlıklı bir biçimde şekillendirmesine katkı sağlayacaktır. Bu anlamda kurumsal ve toplumsal düzlemde öğretmenlik mesleğine verilen önem her daim öncelenmeli, öğretmenlerin mesleki itibarı yüceltilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, B., & Aydın, K. (2010). Eğitimde değişim ve öğretmenlerin değişim algıları. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 71-80.
- Alkan, C., Kavcar, C. & Sever, S. (1998). Bilgi çağında eğitimde öğretmenlik mesleğinin yeniden yapılanması. *Bilgi Çağında Öğretmenlik Sempozyumu Yayını*, Ankara, 9-17.
- Altıntaş, G., & Yeşiltepe, M. (2016). Karşılaştırmalı öğretmen yetiştirme. *Western Anatolia Journal of Educational Sciences, Special Issue-WCNTSE*, 225-250.
- Aras, S., & Sözen, S. (2012). *Türkiye, Finlandiya ve Güney Kore’de öğretmen yetiştirme programlarının incelenmesi*. X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. Niğde: Niğde Üniversitesi
- Aslanargun, E., Kılıç, A., & Acar, F. E. (2012). Uygulama öğretmenlerinin öğretmen adaylarına rehberlik etme düzeyi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 1-21.

- Aydın, A. (2006). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları
- Aykaç, N., Kabaran, H. & Bilgin, H. H. (2014). Türkiye’de ve Bazı Avrupa Birliği ülkelerindeki öğretmen yetiştirme uygulamalarının karşılaştırılması olarak incelenmesi (Almanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere ve Türkiye örneği). *Turkish Studies*, 9(3), 279-292.
- Borich, G. D. (2014). *Etkili öğretim yöntemleri araştırma temelli uygulama*. (B. A. Edt.), Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çakır, M. A. (2015). Meslek ve öğretmenlik. V. Sönmez(Ed.) içinde *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 233-264). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelikten, M., Şanal, M., & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 207-237.
- Demirel, Ö. (1999). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- Demirtaş, H., Cömert, M., & Özer, N. (2014). Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 96-110.
- Dilekman, M. (2008). Etkili eğitim için etkili öğretmenlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 213-221.
- Ekiz, D. (2006). *Öğretmen eğitimi ve öğretimde yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gül, Y. E. (2015). Öğretmen yetiştirme sistemlerinin karşılaştırılması: Almanya ve Kırgızistan örneği. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(4), 68-83.
- Güven, D. (2010). Profesyonel bir meslek olarak Türkiye’de öğretmenlik. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 27(2), 13-21.
- Hacıoğlu, F., & Alkan, C. (1997). *Öğretmenlik uygulamaları*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Hildebrand, M., Wilson, R. C., & Dienst, E. R. (1971). *Evaluating university teaching*. Berkeley: Center for Research and Development in Higher Education, University of California, Berkeley.
- Hoy, A. (2015). *Eğitim psikolojisi*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kabakçı-Yurdakul, I. (2011). Öğretmen adaylarının teknopedagojik eğitim yeterliklerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımları açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 397-408.
- Kasap, G. (2015). *Öğretmen adaylarının okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi.

- Kıroğlu, K. (2010). Bir meslek olarak öğretmenlik. Ö. Demirel, & Z. Kaya içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 345-370). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- MEB (1998). *Öğretmen adaylarının milli eğitim bakanlığına bağlı eğitim öğretim kurumlarında yapacakları öğretmenlik uygulamasına ilişkin yönerge*. Erişim Adresi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/263.pdf>
- MEB (2013). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>
- Oğuzkan, F. (1998). *Öğretmenliğin üç yönü*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Oktay, A. (1991). Öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 187-193.
- Okut, L. (2009). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin eğitime ilişkin inançlarına göre etkili öğretmen özellik ve davranışlarına sahip olma dereceleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Teftişi Doktora Programı, Ankara
- Oral, B. (2011). Etkili öğretim ve etkili öğretimin ilkeleri. A. Kaya(Ed.) içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 465-504). Ankara: Pegem Akademi.
- Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Erişim Adresi: http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/1111_5355_YRETMENTLYK_MESLE_YY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf
- Öncü, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. Ankara: MEB Yayını.
- Özden, Y. (1999). *Eğitimde dönüşüm eğitimde yeni değerler*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özmen, H. (2014). Öğretmenlik mesleği ve eğitim sisteminde öğretmen. H. Özmen, & D. Ekiz içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 176-196). Ankara: Pegem Akademi.
- Ramazan, O., & Yılmaz, E. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamalarına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 332-349.
- Sarıtaş, M. (2007). Okul deneyimi uygulamasının aday öğretmenlere sağladığı yararlar konusundaki görüşlerin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 121-143.
- Sarpkaya, R. (2010). Bir meslek olarak öğretmenlik. M. Gürsel, & M. Hesapçioğlu içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 53-76). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (2004). Sınıf öğretmeni bilgiyi aktaran kişi değil, bilgiye ulaşma yollarını öğreten kişidir. *MPM Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, 7(81), 12-14.

- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(1), 597- 607.
- Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239-259.
- Şahin, A. E. (2006). Meslek ve öğretmenlik. V. Sönmez içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 261-305). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tarhan, N. (2010). *Var mı beni anlamak isteyen?* İstanbul: Timaş Yayınları.
- UNESCO. (2012). *Unesco strategy on teachers (2012-2015)*. Erişim Adresi: <http://unesdoc.unesco.org/image/s/0021/002177/217775e.pdf>
- Yaşaroğlu, F. (2007). Bir meslek olarak öğretmenlik. D. Ekiz, & H. Durukan içinde, *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Yazar, T. (2015). Eğitim ve öğretim ile ilgili temel kavramlar. T. Y. Yelken, & C. Akay içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 1-24). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazar, T., & Karataş, K. (2018). Öğrenme - öğretme kuram ve yaklaşımları ile ilgili temel kavramlar. B. Oral içinde, *Öğrenme - Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. (2014). Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerinde yapılacak etkinlikleri planlama. V. Aktepe, & E. Yalçınkaya içinde, *Kuram ve Uygulamada Okul Deneyimi ve Öğretmenlik Uygulaması* (s. 18-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (1999). Sınıf öğretmenlerinin rehberlik açısından rol ve işlevleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 144, 27-30.
- Yıldırım, A. (2009). Türk eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme. A. Ç. Sağlam(Edt.) içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 17-40). Ankara: Maya Akademi.
- Yılman, M. (2006). *Türkiye’de öğretmen eğitiminin temelleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- YÖK. (2007). *Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982-2007) öğretmenin üniversitede yetiştirilmesinin değerlendirilmesi*. Ankara: YÖK Yayını 2007-5
- YÖK (2018). *Öğretmen yetiştirme lisans programları*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı. Erişim Adresi http://www.yok.gov.tr/documents/10279/41805112/AA_Sunus_+ Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf
- Zembat, R. (2015). Eğitim sisteminde öğretmen. A. Oktay içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s.277-302). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.